

KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO
FORNMINNESEKSJONEN

Postboks 6762,
St. Olavs Plass
0130 Oslo

RAPPORT

ARKEOLOGISK UTGRAVNING

KOKEGROPER FRA ROMERTID

LIMIJORDET, 56/1,
SKIEN KOMMUNE, TELEMARK

SARA LANGVIK BERGE /
ZANETTE T. GLØRSTAD

Oslo 2010

**KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET
I OSLO**

Gårds-/ bruksnavn Limijordet	G.nr./ b.nr. 56/1
Kommune Skien	Fylke Telemark
Saksnavn Limijordet	Kulturminnetype Kokegroper
Saksnummer (arkivnr. Kulturhistorisk museum) 08/12442	Tiltakskode/ prosjektkode 762021/430141
Eier/ bruker, adresse	Tiltakshaver J. M. Byggholt AS, Skien
Tidsrom for utgravning 15.-24.06.2009	M 711-kart/ UTM-koordinater/ Kartdatum UTM sone 33 Nord: 6627349, øst: 277961.75
ØK-kart	ØK-koordinater CC029-5-2
A-nr. 2009/240	C-nr. C57223
ID-nr (Askeladden) Id3291	Negativnr. (Kulturhistorisk museum) Cf34107
Rapport ved: Sara Langvik Berge	Dato: 13.01.2010
Saksbehandler: Zanette T. Glørstad	Prosjektleder: Zanette T. Glørstad

SAMMENDRAG

Saken gjaldt dispensasjon fra kulturminneloven for deler av kulturminnet id 116287 (3 av 11 kokegroper, 1 kulturlag og 1 mulig grav). Tiltaket gjaldt bygging av en barnehage, en del av en plan som omfatter regulering til boligformål med tilhørende friområde og infrastruktur på Limijordet, 56/1.

Kulturminnene ble registrert av Telemark fylkeskommune i november 2006, og undersøkt av Kulturhistorisk museum juni 2009. Det ble gjort funn av to utpløyde kokegropbunner, datert til begynnelsen av romertid. Kokegropene kunne ikke relateres til et kokegropfelt, bosetning eller graver innenfor det avdekkede området. Det som var registrert som et kulturlag ble tolket som et gammelt skogbunnslag med bioturbasjon, mens den mulige graven var en nedgravning i forbindelse med drenering i det mest fuktige delen av jordet.

INNHold

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN	2
2. DELTAGERE, TIDSRØM	4
3. FORMIDLING	4
4. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER.....	4
5. UTGRAVNINGEN	6
5.1 Problemstillinger – prioriteringer	6
5.2 Utgravningsmetode.....	8
5.3 Utgravningens forløp.....	8
5.4 Kildekritiske forhold	9
5.5 Utgravningen.....	9
5.5.1 Funnmateriale	10
5.5.2 Strukturer	10
5.5.3 Datering	13
5.5.4 Naturvitenskapelige prøver	13
5.5.5 Analyser.....	14
5.6. Vurdering av utgravningsresultatene, tolkning og diskusjon.....	14
6. KONKLUSJON.....	14
7. LITTERATUR	15
8. VEDLEGG	16
8.1. Strukturliste	16
8.2. Funn og prøver	17
8.3. Fotoliste	18
8.4. Analyser.....	19
8.5. Kart.....	21

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK UTGRAVNING

LIMIJORDET 56/1, SKIEN, TELEMARK

SARA LANGVIK BERGE

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN

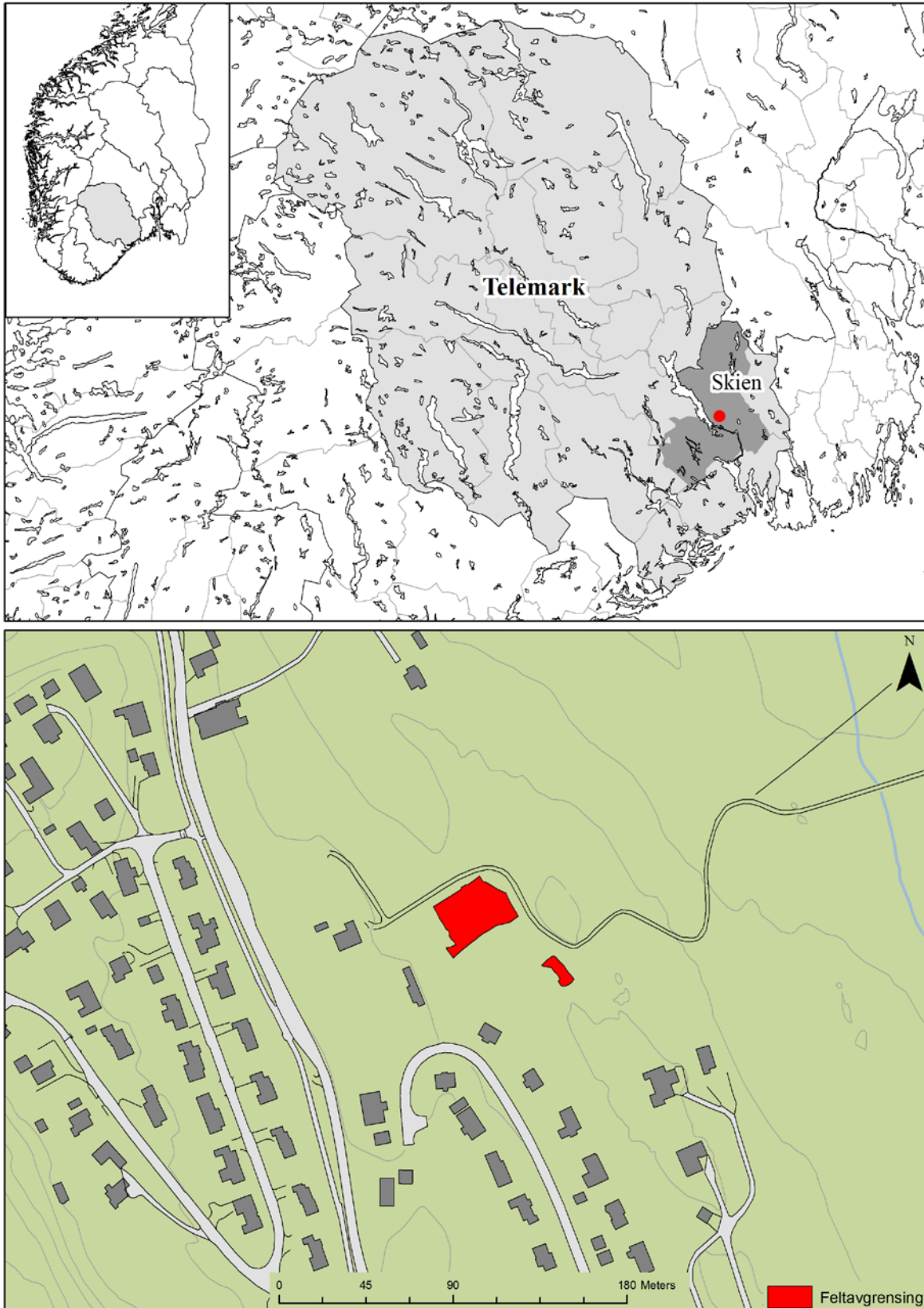
Saken gjaldt dispensasjon fra kulturminneloven for kulturminnene id 116286 (8 kokegroper), id 116287 (11 kokegroper, 1 kulturlag og 1 mulig grav), id 116288 (3 kokegroper) og id 116289 (10 kokegroper) i forbindelse med reguleringsplan for Limijordet, 56/1,9. Planen omfatter regulering til boligformål med tilhørende friområde og infrastruktur.

Varsel om oppstart ble sendt ut 16. oktober 2006. Telemark fylkeskommune varslet i høringsvar av 3. november arkeologiske registreringer, da planområdet ligger i et område som er rikt på kulturminner nord og øst for Skien. Undersøkelsene foregikk i tidsrommet 16.-27. november 2006. Det ble da registrert flere forhistoriske strukturer (Ramberg 2006).

Telemark fylkeskommune oversendte saken til Riksantikvaren i henhold til kulturminneloven §8, 4. ledd i brev av 23. juni 2008, med anbefaling om dispensasjon for id 116286, id 116287, id 116288 og id 116289 med villkår om en arkeologisk undersøkelse. Kulturhistorisk museum uttalte seg i brev av 26. august 2008 til Riksantikvaren hvor museet støttet fylkeskommunens tilrådning og anbefalte dispensasjon for de omsøkte kulturminnene med villkår om utgravning. Riksantikvaren støttet Kulturhistorisk museums vurdering, og i brev av 25. september 2008 til fylkeskommunen ga riksantikvaren tillatelse til inngrep i de aktuelle kulturminnene med villkår om en arkeologisk undersøkelse. Reguleringsplanen ble vedtatt i Skien kommunestyre 27. november 2008.

I forbindelse med realisering av planen ba tiltakshaver J. M. Byggholt om at den arkeologiske undersøkelsen kunne splittes, slik at området som var tiltenkt barnehage (K1, inkl. OV1) ble undersøkt først. De resterende områdene ble bedt undersøkt i 2010. Riksantikvaren godkjente en oppsplitting av undersøkelsen, og undersøkelsen av K1 ble foretatt separat i juni 2009.

Området som berøres gjennom utbyggingen av K1 omfattet de sørligste delene av id 116287. Innenfor dette området ble det funnet 3 kokegroper, rest av en mulig grav, og et kulturlag. En mindre del av K1 i sørøst, avsatt til vegformål, går innenfor avgrensningen for id 116286, hvor det også ble funnet 8 kokegroper. Ut fra Kulturhistorisk museums beregninger ville imidlertid ingen av de registrerte kokegropene bli berørt. Potensialet for å finne nye automatisk fredete kulturminner ble regnet som stort (Glørstad 2009:1-2).

Kart over det undersøkte område på Limijordet. Kart laget av Lars Thorgersen.

2. DELTAGERE, TIDSRØM

Den arkeologiske undersøkelsen på Limijordet ble utført 15.-24. juni 2009, under ledelse av Sara Langvik Berge. Carine Eymundsson var feltassistent, og Stig Larsen var maskinfører. Lars Thorgersen målte inn felt og strukturer digitalt. Været varierte, og vi hadde både steikende sol og øsende regnvær, uten at det hadde noen innvirkning på resultatet av undersøkelsen.

3. FORMIDLING

Foruten flere besøk av tiltakshaver fra J. M. Byggholt, kom også forpakteren av jorda innom en tur. Han hevdet at han ikke hadde fått beskjed om oppstart for undersøkelsen, og hadde spørsmål angående høyet han hadde sådd, som nå var blitt fjernet. Han ble henvist til tiltakshaver.

Vi opplevde ingen ytterligere interesse for undersøkelsen, og det ble ikke foretatt formidling utover dette.

4. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER

Grenlandsområdet er rikt på kulturminner fra forhistorisk tid og middelalder. Det store Telemarksvassdraget knytter sammen store deler av dalførene i det indre Telemark, og var den viktigste ferdselsveien og ruten for varetransport ned til kysten. Skien ligger ved utløpet av Telemarksvassdraget og har vært et viktig knutepunkt for denne handels- og ferdselsruten. Planområdet har tidligere vært en del av et sammenhengende jordbrukslandskap, som er rikt på kulturminner. Terrenget består av mange skogkledte nord-sørgående åsrygger. Gårdsbosettingen og jordbruksarealene ligger mellom disse. Området er definert inn som en del av bybåndet mellom Skien og Porsgrunn, og det er enighet i begge kommuner om fortetting i området (Glørstad 2009:3).

Limijordet ligger ca. 4 km nord for Skien sentrum i et område som er preget av jordbruk, men også villabebyggelse. Limijordet ligger i nordenden av den bebyggelsen som strekker seg i et smalt belte nordover langs Luksefjellvegen fra Skien sentrum. Planområdet ligger øst for Luksefjellvegen. Det ligger boligfelt inntil planområdet både i vest og sør. Inne på selve planområdet ligger et bolighus med uthus og låve. I nord grenser planområdet mot et gårdsbruk (gnr. 56/bnr. 2) og en enebolig (gnr. 56/bnr. 14). Fra Luksefjellvegen skråner terrenget nedover mot åkeren, som strekker seg som et åpent rom i sørøst-nordvestlig retning. Langs østsiden av åkeren går det et høydedrag dekket av blandingsskog. Videre øst for dette høydedraget skråner terrenget igjen mot et lite dalsøkk, som tidligere har vært dyrket, men som i dag ligger brakk. Denne flaten utgjør en del av et større landskapsrom som strekker seg mot og inkluderer et område dyrka mark nord for planområdet (Glørstad 2009:3).

Norlige del av planområdet før undersøkelsen. Foto tatt mot nø. Fotograf: Sara L. Berge.

Sørlige del av planområdet før undersøkelsen. Foto tatt mot sø. Fotograf: Sara L. Berge.

Kulturmiljøet fra eldre jernalder antyder at området har hatt en særlig strategisk betydning også i tidligere faser. Eldre jernalders bosetning i Telemark konsentrerer seg til de beste jordbruksarealene i Grenland og til ferdselsveiene ved elv og sjø. Jens Storm Munch framholder at Grenland var et maktsentrum i denne perioden, beskyttet av bygdeborger langs de viktigste ferdselsveiene (Munch 1965). Av andre kulturminner i området omkring Skien peker Bratsberg og Gjerpen seg ut med en rekke helleristningsfelt (Glørstad 2009:3).

Det finnes også flere enkeltliggende gravhauger og gravrøyser i området, samt større gravfelt. I den nordvest-sørøstgående landskapsrommet som planområdet er en del av er det registrert flere gravminner. Her skal nevnes id 42961 (gravfelt med 8 hauger) som ligger ca 200 meter sør for planområdet, og ytterligere 200 meter lenger sør-sørøst ligger gravhaugen id 42962. I et område på 400-500 meter sør-sørøst for planen er det funnet ytterligere flere gravhauger (id 32926, id 52715), i tillegg til at det er inkommet et gravfunn fra vikingtid herfra (id 81165/C23942). Ca. 500-700 meter nordvest for planområdet ligger det enda flere gravhauger (id 32919, id 71230, id 42948). I tillegg skal det nevnes et større helleristningsfelt, id 71236, med blant annet 7 skipsfigurer og 7 skålgroper som ligger i samme område (Glørstad 2009:3).

En av gravhaugene på gravfelt id 52715, ca 400-500 meter sør for tiltaksområdet. Foto tatt mot nøy. Fotograf: Sara L. Berge.

5. UTGRAVNINGEN

5.1 PROBLEMSTILLINGER – PRIORITERINGER

Det ble under registreringen gjort funn av flere forskjellige typer automatisk fredete kulturminner, og det knytter seg forskjellige problemstillinger til ulike strukturer. Med tanke på kokegropene var prioriteringen først og fremst å avklare om det kunne påvises flere kokegroper i samme område som de som ble funnet under registreringen, og om de eventuelt kunne defineres som deler av kokegropfelt. Om det gjøres funn av huskonstruksjoner, ville det i den sammenheng være spesielt viktig med datering for å kunne se om kokegropene og huskonstruksjonene sammenfalt i tid. De fleste kokegropene som er undersøkt og ¹⁴C-datert i forbindelse med utgravningsprosjekter i Sørøst-Norge de siste årene, er fra romertid/folkevandringstid (fra Kr.f. – 600 e.Kr.). En del av disse kokegropene er eldre, dvs. fra førromersk jernalder (500 f.Kr. – Kr.f) og

noen fra yngre bronsealder (tilbake til 1000 f. Kr). Noen sjeldne dateringer forekommer fra steinalder og fra vikingtid. Tre kokegroper (id 89564) er registrert rett øst for planområdet og Luksefjellvegen. En av disse er datert til AD410-660.

En annen problemstilling som var aktuell i dette området, var om kokegropene kunne ha tilknytning til graver eller gravfelt. Sammen med kokegropfelt knyttet til gårdsanlegg, kokegropfelt på middelalderkirkegårder og kokegropfelt eller enkeltliggende groper i utmark, representerer kokegropfelt ved gravfelt én av fire kulturhistorisk og landskapsmessig hovedkontekster. Siden det var registrert en mulig grav innenfor planområdet, var dette en mulighet.

Et siste punkt knyttet til kokegropene, var deres form og funksjon. Kokegroper har stor variasjon i form og dimensjon, som muligens kan reflektere ulik bruk. De kan være runde, ovale eller rektangulære, fra i underkant av 1 meter i diameter til 3 meter, og de kan ha varierende mengde stein. Kokegroper som avdekkes under åkerjord kan være svært ødelagt av pløying, slik at kun bunnen er bevart. Et stort antall av de undersøkte gropene har trolig sammenheng med måltider. Det foregår en diskusjon om disse kokegropenes betydning (Narmo 1996, Gustafson 1999, Gjerpe 2001). Narmo har argumentert for at dette ikke dreier seg om vanlige hverdagslige måltider, men at gropene er knyttet til spesielle fester og kultiske handlinger.

Problemstillinger som knyttet seg til det mulige gravminnet var først og fremst om strukturen i det hele tatt var rester etter en grav. Hvis det viste seg å være en grav, ville neste spørsmål være om graven kunne dateres gjennom gjenstander/¹⁴C-prøver og eventuelt kjønnsbestemmes på bakgrunn av eventuelle gjenstandsfunn/skjelettfunn.

Gravminner utgjør en av de viktigste arkeologiske kildene til kunnskap om forhistorien. De inneholder ofte kompliserte og sammensatte kontekster, og omfatter gjerne informasjon om mange ulike aspekter av menneskenes liv. Den vitenskapelige verdien knyttet til disse kulturminnene er derfor svært stor. Tidfesting av graver er helt sentralt for å kunne sette dem inn i en kulturhistorisk sammenheng.

I Norge er det kjent flatmarksgraver, gravhauger og gravrøyser fra perioden bronsealder til vikingtid. I de senere årene har det vært en endring i synet på gravenes innhold og betydning, og fokus har delvis skiftet fra gjenstandene til også å omfatte gravenes indre organisering, deres ytre form, og deres beliggenhet i landskapet og forhold til bosetningen (jf. for eksempel Resi 1986, Løken 1974; 1978, Gansum *et al.* 1997). Gravene oppfattes som spor etter ritualer i forbindelse med begravelser. Men de inneholder også informasjon om menneskers tro, sed og skikk, og er i mange tilfeller uttrykk for den dødes religiøse, politiske, økonomiske eller sosiale status i samfunnet (for eksempel Hjörungdal 1991, Wangen 199, Lia 2001).

Det er gjort flere funn av gravminner i nærområdet (Munch 1965). En branngrav på Hoppestad, en gravhaug på Li, en rik våpengrav fra en gravhaug på Gjerpen

lille, tre skjelettgraver på Mæla (en våpengrav i hellekiste dekket av haug, en flatmarksgrav og en gravhaug med to skjeletter) er alle datert til 4-500-tallet.

Problestillingene knyttet til de antatte restene av kulturlaget tok sikte på å tidfeste og funksjonsbestemme laget. Makrofossilanalyse, pollenanalyse og ¹⁴C-analyse er naturvitenskaplige analyser som brukes for å gi informasjon om landskapet, hva som har blitt dyrket og indirekte antyde alder på jordbruket.

5.2 UTGRAVNINGSMETODE

Planområdet lå i dyrket mark, og det ble benyttet konvensjonell flateavdekking under undersøkelsen. Flateavdekking består i at matjorda blir fjernet og undergrunnen blottlagt ved hjelp av en maskin i det området en ønsker å undersøke. Strukturer viser seg gjerne som avtegninger mot undergrunnen, og har ofte kull og stein i seg. Forskjellige strukturer har forskjellige kjennetegn, men det er vanlig å undersøke dem ved hjelp av snitting, for å kunne avgjøre hva slags kulturminne det er snakk om. Anleggene som fremkom under undersøkelsen, ble rensert manuelt med krafse og graveskje, og hver mulige struktur fikk et nummer. De ble beskrevet og dokumentert i plan og profil med foto og tegning i tillegg til at de ble målt inn digitalt i plan. Etter snitting ble det tatt ut kullprøver til ¹⁴C-datering.

Dokumentasjonen blir tatt vare på i Kulturhistorisk museums (KHM) arkiver, under saksnummer 08/12442. Alle bildene legges inn i KHM's fotodatabase under nummer Cf34107, mens prøver legges i KHM's magasin under nummer C57223.

5.3 UTGRAVNINGENS FORLØP

Med unntak av noe venting da maskinføreren flyttet masse, og noen tilpassede pauser da regnet var på sitt kraftigste, gikk avdekkingen greit. Vi hadde noe problemer med å stedfeste de registrerte strukturene, men selve tiltaksområdet var stukket ut så vi holdt oss innenfor det og regnet med at vi før eller siden kom over anleggene. Vi så oss etter hvert nødt til å kontakte fylkeskommunen for hjelp til å påvise strukturene. Geir Sørum var behjelpelig, og kom umiddelbart ut med GPS. Da strukturene ble målt inn ved registreringen i 2006, ble det benyttet en GPS med inntil 10 meters feilmargin. Dette betød at selv om vi fant riktig punkt, kunne det likevel være langt fra strukturen. Det ble derfor søkt grundig rundt alle punktene Sørum påviste, uten ytterligere resultat. Av de registrerte kulturminnene ble to strukturer definert som bunner av kokegroper. Den tredje kokegropa, den mulige graven samt kulturlaget kunne avskrives som naturlige markeringer.

Den planlagt siste dagen med maskin begynte det å lekke hydraulikkolje, og vi var nødt til å få den reparert før vi kunne avslutte. Reperatøren kom ikke før avsluttet arbeidsdag, så vi måtte ta det siste partiet dagen etterpå.

5.4 KILDEKRITISKE FORHOLD

Det var bare delvis samsvar mellom fylkeskommunens funn og det vi fant under selve undersøkelsen. Registreringen av området ble gjort i midten av november, under ekstremt dårlige vær- og lysforhold. Undergrunnen besto av leire, slik at alt vannet som kom ble liggende i sjaktene og dannet dype bassenger. Leire er utfordrende å jobbe på både i sterk varme/solskinn og i regnvær. At noen rotvelter ble mistolket som kokegroper er forståelig, spesielt i kombinasjon med dårlige lysforhold. I tillegg var det gjort funn av virkelige kokegroper og sannsynligheten for at det skulle være flere der var stor. Under normale lysforhold og i bedre vær hadde vi et bedre utgangspunkt for å tolke de strukturene som ble funnet.

Det som var registrert som et fossilt dyrkningslag fremsto med en helt annen farge under registreringen enn under utgravningen, og igjen skyldes nok den opprinnelige tolkningen de vanskelige registreringsforholdene. Under utgravningen kunne vi se at laget hadde en homogen mørk brun farge med spetter av gulgrå leire, humus, og kullbiter. Dette kunne godt ha vært et dyrkningslag, men flere ting tydet på at det heller var rester etter en gammel skogbunn med bioturbasjon. Laget var organisk, og tolkes som rester etter lag med løv og kvist som har råtnet. Spettene av gulgrå leire og brun humus er resultat av bioturbasjon, hvor spesielt mark drar med seg masse fra undergrunnen opp og matjord fra laget over ned i det organiske skogbunnslaget. Mange aktive markganger underbygger tolkningen. Laget var jevnt spettet med kullbiter, som ofte, men ikke alltid, er et tegn på kulturell aktivitet. Rotvelter overalt på flaten hadde akkurat den samme massen som laget, inkludert en del kullspetter, hvilket betyr at det sannsynligvis har vært skogbranner på stedet som har forårsaket tilstedeværelsen av kull.

Rotvelt. Foto mot ssv. Fotograf: C.S.R.E.

Gammel skogbunn. Foto mot s. Fotograf: S.L.B.

Deler av flaten var kraftig forstyrret av forskjellige typer nord-sørgående grøfter. Forpakteren av jorda kunne fortelle at en stor, steinfylt dreneringsgrøft var laget en gang før 1950, mens de smalere leirfylte grøftene ble anlagt for ca. 20 år siden. De sistnevnte kan muligens ha sammenheng med kloakksystemet.

5.5 UTGRAVNINGEN

Det ble åpnet to felter på Limijordet. Hovedfeltet (område I) var 920 m² stort, og lå plassert nordøst-sørvest på jordet rett øst for bolighuset inne på selve

planområdet. Den norlige avgrensningen gikk parallelt med den planlagte veien, og ble stukket ut for oss på forhånd. Et mindre felt (område II) ble åpnet i den andre enden av den planlagte veien, mot sørøst. Dette feltet var 105 m² stort. Det ble til sammen på de to feltene avdekket 1025 m².

Etter å ha avskrevet naturlig dannede strukturer og lag, sto vi igjen med to kokegroper, som lå hver for seg i samme del av hovedfeltet. Disse ble dokumentert og undersøkt.

5.5.1 FUNNMATERIALE

Det ble ikke gjort noen gjenstandsfunn under undersøkelsen.

5.5.2 STRUKTURER

De to strukturene som kan relateres til forhistorisk virksomhet innenfor de åpnete feltene på Limjordet, representerte begge bunnen av svært ødelagte kokegroper, og lå i felt As østre del.

S5 Kokegropbunn

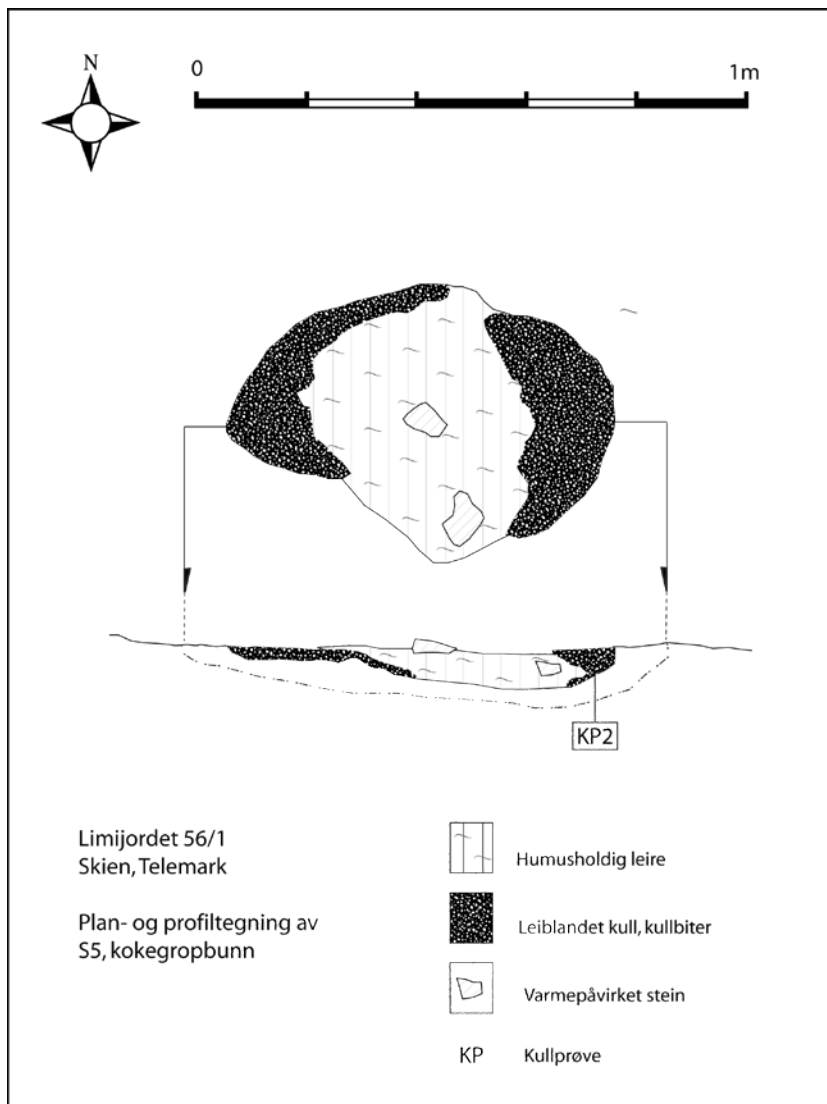
S5 var restene av en svært ødelagt kokegrop. I plan hadde den ujevn form, men kan opprinnelig ha vært vært oval. 50 x 70 cm, med fyll av mørk grå humusholdig leire. Kullbiter var konsentrert langs ytterkanten av kokegropa, og den var klart avgrenset mot undergrunnen. Et par varmepåvirkede steiner var synlig i overflaten. I profil hadde den ujevne sider og ujevn bunn, og var 7 cm dyp. Det var konsentrasjon av kull i sidene av kokegropa, ellers hadde den samme fyll som i plan. 0,2 liter varmepåvirket stein ble fjernet fra den snittede delen.

S5, kokegropbunn plan. Foto tatt mot ø. Fotograf: Sara L. Berge.

S5, kokegropbunn profil. Foto tatt mot ø. Fotograf: Sara L. Berge.

Plan- og profiltegning av S5. Av Sara L. Berge.

S6 Kokegropbunn

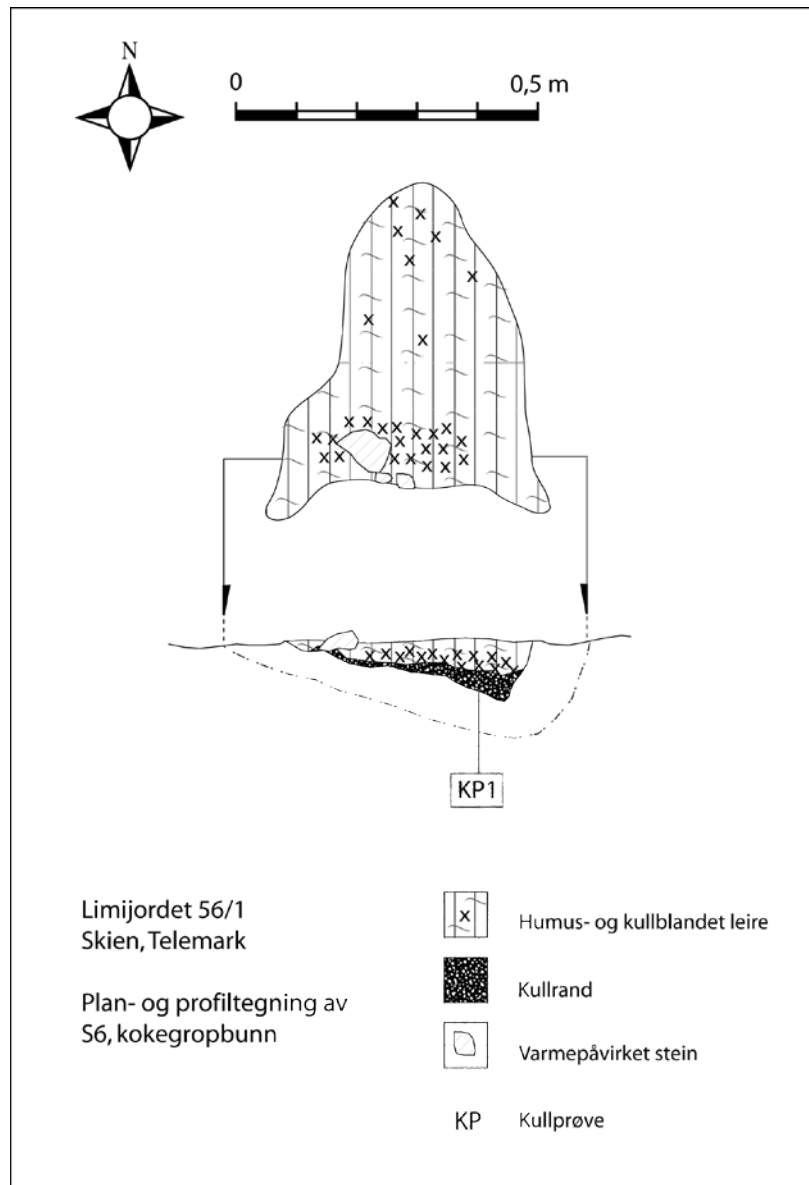
S6 var også bunnen av en svært ødelagt kokegrop. I plan hadde den ujevn form, var 40 x 50 cm, med fyll av gråbrun humusholdig leire iblandet en del kullbiter. Kullbiter var konsentrert i sørenden av kokegropa, og den var klart avgrenset mot undergrunnen. Et par varmepåvirkede steiner var synlig i overflaten. I profil hadde den ujevne sider og ujevn bunn, og var 8 cm dyp. Den hadde kullinse i bunnen, men ellers det samme fyllet som i plan. 0,3 liter varmepåvirket stein ble fjernet fra den snittede delen.

S6, kokegropbunn plan. Foto tatt mot n. Fotograf: Sara L. Berge.

S6, kokegropbunn plan. Foto tatt mot n. Fotograf: Carine Eymundsson.

Plan- og profiltegning av S6. Av Sara L. Berge.

5.5.3 DATERING

KP-nr	S-nr, kontekst	C-nr	NTNU- lab.nr	Treslag	Ukal. ¹⁴ C-datering	Kal. ¹⁴ C-datering
KP1	S6, Kokegrop	C57223/1	Tra-36	Betula	1725±30 BP	AD 255-385
KP2	S5, Kokegrop	C57223/2	Tra-37	Betula	1880±30 BP	AD 85-145

5.5.4 NATURVITENSKAPELIGE PRØVER

Det ble tatt inn tre kullprøver. To ble tatt fra kokegropene, og en ble tatt inn fra det gamle skogbunnslaget. Prøven fra skogbunnen ble senere forkastet.

5.5.5 ANALYSER

Vedartsanalysene viste at det i begge kokegropene har blitt brukt *Betula* (bjerk, se vedlegg 8.4). Bjerk er et treslag med lav egenalder, og gir gode dateringsresultater.

5.6. VURDERING AV UTGRAVNINGSRISULTATENE, TOLKNING OG DISKUSJON.

Det ble gjort færre funn av automatisk fredete kulturminner innenfor tiltaksområdet enn det som var forventet. Dette kommer delvis av at det var registrert litt flere strukturer under registreringen enn det som virkelig var tilfellet, men også fordi tiltaksområdet ble delt i to og det undersøkte området i utgangspunktet var det minst funnrrike. Under en registrering undersøkes bare en mindre del av området, og gjøres det funn av automatisk fredete kulturminner antar man at det er høy sannsynlighet for at det er flere i nærheten. Dette slår ikke alltid til, og Limjordet er et eksempel på at det som ble funnet under registreringen også var alt som fantes i denne delen av planområdet.

Det ble gjort funn av to kokegroper, begge datert til romertid. Kokegropene kunne ikke relateres til et kokegropfelt, bosetning eller graver innenfor det avdekkede området. De var svært ødelagte av pløying, så kokegropenes opprinnelige form og størrelse var ikke mulig å fastslå. Det ble ikke gjort funn av gjenstander som kunne relateres til kokegropenes funksjon.

6. KONKLUSJON

De to kokegropene fra romertid representerer de to eneste kulturminnene i den undersøkte delen av planområdet. De framtidige undersøkelsene i de øvrige delene av planen omfatter områder med stor funntetthet, og større potensial for å frambringe et tolkbart bilde av den forhistoriske aktiviteten i området. Det vil da være mulig å se om kokegropene kan relateres til denne aktiviteten, eller om de representerer isolerte kulturminner.

7. LITTERATUR

- Gansum, T., G. B. Jerpåsen, Chr. Keller 1997: *Arkeologisk landskapsanalyse med visuelle metoder*. AmS-Varia 28. Stavanger.
- Glørstad, Z. T. 2009: *Prosjektbeskrivelse*. Arkeologisk undersøkelse av automatisk fredet kulturminner, id 116287, (3 kokegroper, kulturlag og mulig grav). Limijordet, gnr/bnr 56/1,9, Skien kommune, Telemark fylke. Kulturhistorisk museum, fornminneseksjonen. Oslo.
- Hjørungal, T. 1991: *Det skjulte kjønn. Patriarkal tradisjon og feministisk visjon i arkeologien belyst med fokus på en jernalderkontekst*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°, nr. 19.
- Lia, Ø. 2001: *Det rituelle rom: en fortolkende analyse av vikingtidens graver og landskap på Kaupang*. Upublisert hovedoppgave i nordisk arkeologi, IAKK, Universitetet i Oslo.
- Løken, T. 1974: *Gravminner i Østfold og Vestfold. Et forsøk på en typologisk-kronologisk analyse og en religionshistorisk tolkning*. Upublisert mastergradsavhandling i nordisk arkeologi, Universitetet i Oslo.
- Løken, T. 1978: Nye funn fra gammelt gravfelt. Kan gård og gravplass gå tilbake til eldre bronsealder. Viking 1977. s. 133-165.
- Munch, J. S. 1965: Borg og bygd. Studier i Telemarks eldre jernalder. *Universitetets Oldsaksamlings Årbok 1962*.
- Ramberg, B. 2006: *Kulturhistorisk registrering, Skien kommune, Limijordet*. Rapport fra kulturhistorisk befaringsregistrering. Telemark fylkeskommune.
- Resi, H. G. 1986: *Gravplassen Hunn i Østfold*. Norske Oldfunn XII.
- Wangen, V. 1999: *Gravfeltet på Gunnarstorp. I. Et monument over dødsriter og kultutøvelse*. Upublisert avhandling til mastergraden i nordisk arkeologi. IAKN, det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Oslo.

8. VEDLEGG

8.1. STRUKTURLISTE

Str.nr	Str.	Varme- påvirket stein	Lengde	Bredde	Beskrivelse
S-5	Kokegrop	0,2 liter	70 cm	50 cm	Kokegrop, bunn. Svært ødelagt. Plan: ujevn form, men har antakelig vært oval. 50 x 70 cm, med fyll av mørk grå humusholdig leire. Kullbiter var konsentrert langs ytterkanten av kokegropa, og den var klart avgrenset mot undergrunnen. Et par varmepåvirkede steiner var synlig i overflaten. Profil: ujevne sider og ujevn bunn, 7 cm dyp. Konsentrasjon av kull i sidene av kokegropa, ellers det samme fyllet som i plan. 0,2 liter varmepåvirket stein ble fjernet fra den snittede delen.
S-6	Kokegrop	0,3 liter	50 cm	40 cm	Kokegrop, bunn. Plan: ujevn form, 40 x 50 cm, med fyll av gråbrun humusholdig leire iblandet en del kullbiter. Kullbiter var konsentrert i sørenden av kokegropa, og den var klart avgrenset mot undergrunnen. Et par varmepåvirkede steiner var synlig i overflaten. Profil: ujevne sider og ujevn bunn, 8 cm dyp. Den hadde kullinse i bunnen, men ellers det samme fyllet som i plan. 0,3 liter varmepåvirket stein ble fjernet fra den snittede delen.

8.2. FUNN OG PRØVER**C57223/1-2**

Boplassfunn fra romertid fra LIMIJORDET av LIMI (56 /1), SKIEN K., TELEMARSK.

1) **Prøve, kull** fra bunn av kokegrop S6. Prøven ble tatt fra profilet etter snitting. *Vekt: 7,7 g.* Deler av prøven (40 biter) ble vedartsbestemt til bjørk. Alle stykkene (1,4 g) ble forbrukt ved 14C-datering: 1725±30 BP, 225-385 calAD (TRa-56).

2) **Prøve, kull** fra bunn av kokegrop S5. Prøven ble tatt fra profilet etter snitting. *Vekt: 56,6 g.* Deler av prøven (40 biter) ble vedartsbestemt til bjørk. Alle stykkene (11,7 g) ble forbrukt ved 14C-datering: 1880±30 BP, 85-145 calAD (TRa-57).

Funnomstendighet: To kokegroper ble undersøkt under en arkeologisk utgravning på Limijordet. 13 strukturer (11 kokegroper, 1 kulturlag og 1 mulig grav) ble registrert av Telemark fylkeskommune i november 2006 (Ramberg 2006), men alle strukturene, bortsett fra de to kokegropene, ble avskrevet av Kulturhistorisk museum under undersøkelsen i juni 2009 (Berge 2010). Prøvene fra de to kokegropene ble sendt til Helge I. Høeg for vedartsbestemmelse (Høeg 2009), og deretter til Nasjonallaboratoriet for radiologisk datering ved NTNU i Trondheim (DF-4302)

Orienteringsoppgave: Limijordet ligger Ø for Luksefjellvegen, ca 50 m Ø for bolighuset på gården Limi. I N grenser planområdet mot et gårdsbruk (gnr. 56/bnr. 2) og en enebolig (gnr. 56/bnr. 14). Ca 70 m mot S ligger Limistien. Langs Ø-siden av åkeren går det et høydedrag dekket av blandingsskog.

Kartreferanse: M711/N50, *Projeksjon:* ED50-UTM; *Sone 33. N:* 6627349. *Ø:* 277961,75.

LokalitetsID: 3291.

Litteratur: Ramberg, Bjørn., 04.11.2006, Kulturhistorisk registrering, Skien kommune, Limijordet gnr.56, bnr.1.

Berge, Sara Langvik og Zanette Tsigaridas Glørstad, 28.01.2010. Rapport fra arkeologisk utgravning. Kokegroper fra romertid. Limijordet 56/1, Skien, Telemark.

Liste over kullprøver

KP-nr	S-nr, kontekst	C-nr	NTNU-lab.nr	Treslag	Ukal. ¹⁴ C-datering	Kal. ¹⁴ C-datering
KP1	S6, Kokegrop	C57223/1	Tra-36	Betula	1725±30	AD255-385
KP2	S5, Kokegrop	C57223/2	Tra-37	Betula	1880±30 BP	AD 85-145
KP3	Skogbunns-lag	- Forkastet	-	-	-	-

8.3. FOTOLISTE**Negativnr. Cf. 34107**

Nr	Motiv	Retn.	Fotograf	Dato
Cf34107_01	Oversiktsbilde over Limijordet. Tiltaksområde før oppstart. Felt 1.	nø	SLB	15.06.09
Cf34107_02	Oversiktsbilde over Limijordet. Tiltaksområde før oppstart. Felt 1.	nø	SLB	15.06.09
Cf34107_03	Oversiktsbilde over Limijordet. Tiltaksområde før oppstart. Felt 2.	sø	SLB	16.06.09
Cf34107_04	Gravemaskinfører Stig Larsen og feltassistent Carine S. R. Eymundsson. Felt 1	ø	SLB	16.06.09
Cf34107_05	S1 plan. Avskrevet som rotvelt.	nø	CSRE	18.06.09
Cf34107_06	S3 plan. Avskrevet som rotvelt.	ssv	CSRE	18.06.09
Cf34107_07	S1 profil. Avskrevet som rotvelt.	nø	SLB	18.06.09
Cf34107_08	S2 plan. Avskrevet som del av dreneringsgrøfter.	nnv	SLB	18.06.09
Cf34107_09	S3 profil. Avskrevet som rotvelt.	ssv	CSRE	18.06.09
Cf34107_10	S2 profil. Avskrevet som del av dreneringsgrøfter.	nnv	SLB	18.06.09
Cf34107_11	Arbeidsfoto. Feltassistent Carine S. R. Eymundsson	ønø	SLB	18.06.09
Cf34107_12	S4 plan. Avskrevet.	s	SLB	19.06.09
Cf34107_13	S4 profil. Avskrevet.	s	CSRE	19.06.09
Cf34107_14	Gravhaug som er en del av gravfelt (id 52715) på kolle øst for Lukefjellvegen og 400-500 m. sør-sørøst for Limijordet .	nø	SLB	23.06.09
Cf34107_15	Utsikt mot kolle med gravfelt (id 42962) vest for Lukefjellvegen (til venstre i bildet). Tatt fra gravhaug på gravfelt (id 52715) øst for veggen.	sv	SLB	23.06.09
Cf34107_16	Fylkeskommunens S11 (mulig grav), avskrevet.	nø	SLB	23.06.09
Cf34107_17	Fylkeskommunens S11 (mulig grav), avskrevet.	nø	SLB	23.06.09
Cf34107_18	S5 plan. Bunn av kokegrop. Fylkeskommunens S2.	ø	SLB	23.06.09
Cf34107_19	S6 plan, bunn av kokegrop. Fylkeskommunens S3.	n	SLB	23.06.09
Cf34107_20	S5 profil, bunn av kokegrop. Fylkeskommunens S2.	ø	SLB	23.06.09
Cf34107_21	S6 profil, bunn av kokegrop. Fylkeskommunens S3.	n	CSRE	23.06.09
Cf34107_22	Oversiktsbilde over Limijordet. Tiltaksområde etter avsluttet utgravning. Felt 1.	nø	SLB	24.06.09
Cf34107_23	Oversiktsbilde over Limijordet. Tiltaksområde etter avsluttet utgravning. Felt 1.	nnv	SLB	24.06.09
Cf34107_24	Oversiktsbilde over Limijordet. Tiltaksområde etter avsluttet utgravning. Felt 2.	ø	SLB	24.06.09
Cf34107_25	Oversiktsbilde over Limijordet. Tiltaksområde etter avsluttet utgravning. Felt 2.	s	SLB	24.06.09
Cf34107_26	S7, profil. Gammel skogbunn med bioturbasjon. Fylkeskommunens S12.	s	SLB	24.06.09
Cf34107_27	S7, profil. Gammel skogbunn med bioturbasjon. Fylkeskommunens S12.	s	SLB	24.06.09

8.4. ANALYSER

1. Vedartsanalyse, Høeg 2009

Høeg – Pollen 876 842 262 MVA,
 Helge Irgens Høeg,
 Gloppeåsen 10,
 3261 LARVIK

KULTURHISTORISK MUSEUM Universitetet i Oslo		
Saksb.	- 8 JAN. 2010	Kopi
Ark:	0806-56	
Saksnr:	08/12442	Dok.nr.: 10

Larvik, 3/9-09.

Til Zanette Tsigaridas Glørstad, KHM, Boks 6762 St. Olavs plass, 0130 OSLO.

Analyse av 2 kullprøver fra Limijordet, 56/1, Skien kommune, Telemark.

KP 1, S6.

Det ble bestemt 40 biter. Alle var *Betula* (bjerk). Godt daterbart materiale 1,4 g.

KP 2, S5.

Det ble bestemt 40 biter. Alle var *Betula* (bjerk). Godt daterbart materiale 11,7 g.

Helge Irgens Høeg

2. ^{14}C -analyse, DF-4302**LABORATORIET FOR RADIOLOGISK DATERING**

Adr.: NTNU – Gløshaugen, Sem Sælandsv. 5, 7491 Trondheim
 Telefon 73593310 Telefax 73593383

DATERINGSRAPPORT

Oppdragsgiver: Glørstad, Zanette T.
 KHM/Fornminneseksjonen
 Postboks 6762, St.Olavs plass, 130 Oslo

DF-4302

Lab. ref.	Oppdragsgivers ref.	Materiale	Datert del	^{14}C alder før nåtid	Kalibrert alder	$\delta^{13}\text{C}$ ‰
TRa-56	KP1, S6, Limjordet Skien, Telemark	Trekull Bjørk		1725 ± 30	AD255-385	-28.3
TRa-57	KP2, S5, Limjordet Skien, Telemark	Trekull Bjørk		1880 ± 30	AD85-145	-24.5

Dato: 22 JAN 2010

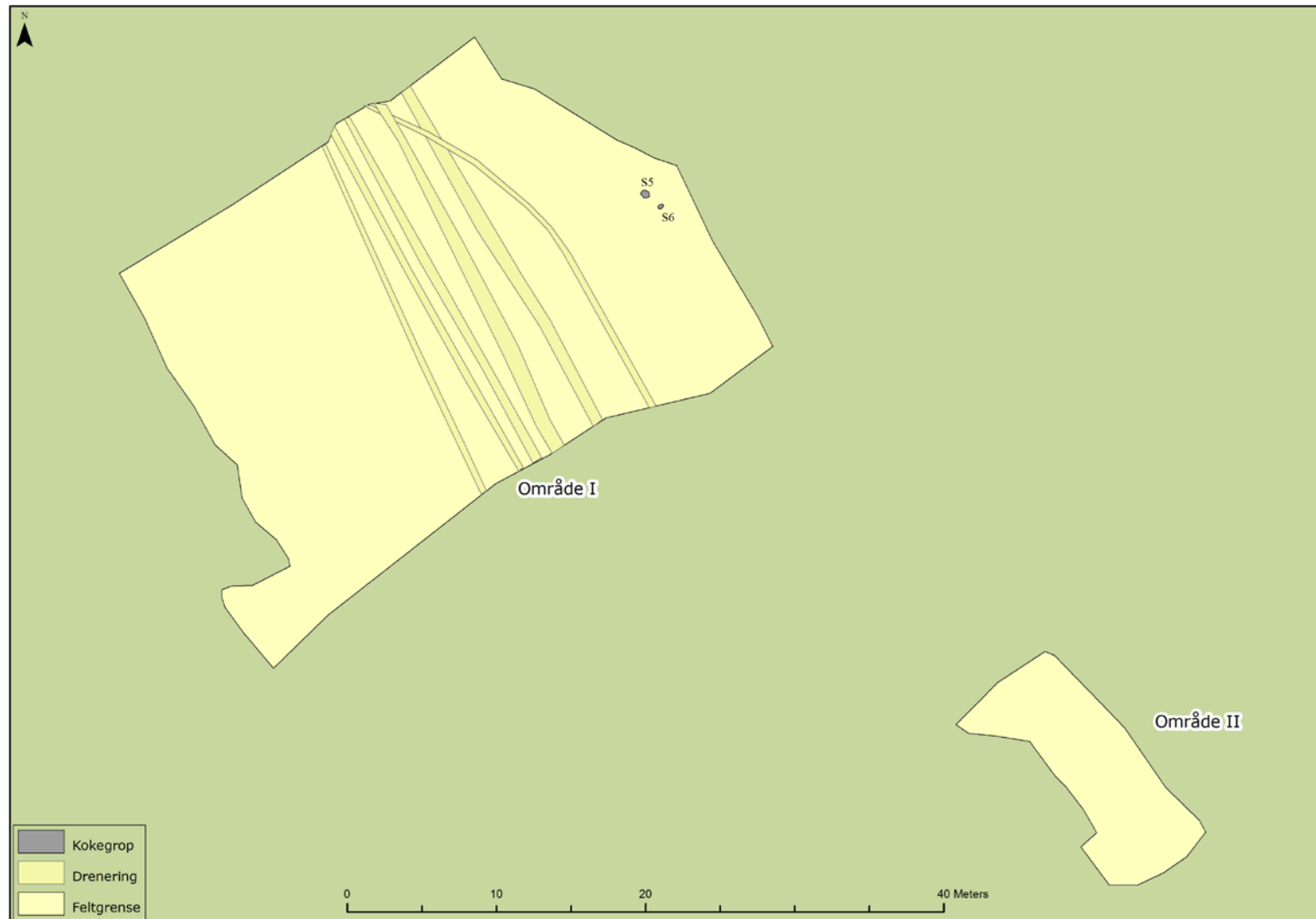
Laboratoriet for Radiologisk Datering

Sølvi Stene
 Sølvi Stene

Steinar Guttksen
 Steinar Guttksen

8.5. KART

1. Kart over planområdet, med markert område I og II. Kart laget av Lars Thorgersen.

2. Oversikt Limijordet. Kart laget av Lars Thorgersen.

